Kaygusuz Abdal Hakkında....

Kaygusuz Abdal'ın gerçek kişiliğiyle, yaşamıyla ilgili bilgiler yetersizdir, birtakım söylencelerle karışmıştır. Bu söylenceler arasından onun gercek yanını bulup çıkarmak kolay değildir, bu konuda en önemli kaynak elimizde bulunan, bir "divan"da toplanan şiirleridir. Kaynaklarda, bu özgün ozanın Alaiye (Alanya) Beyi'nin oğlu olduğu, gerçek adının Alaeddin Gaybi diye bilindiği, 1341-1444 yılları arasında yaşadığı söylenir. Bu bilgilerin kesinliği, açıklığı sözkonusu değildir. Özellikle ölümünün 1444 yılında olması kolay kolay onaylanabilecek bir sav değildir. Onun, bir şiirinden Abdal Musa'ya bağlandığı, onunla görüştüğü, onun önerisi üzerine Mısır'a giderek orada bir Bektaşi Tekkesi açtığı da söylentiler arasındadır. Bütün bu söylenti niteliği taşıyan bilgilerin aydınlattığı biricik gerçek böyle bir ozanın bulunduğu, 14. yüzyılda yaşadığı, birtakım etkinlikler gösterdiğidir. Kimi kaynaklara göre Kaygusuz Abdal 14. yüzyıl sonlarında Mısır'a gitmiş, bir süre Kerbela-Necef dolaylarında gezmiş, hacca uğramış, sonra olduğu Mısır'a dönmüş, orada bir mağaraya gömülmüş, bu nedenle ona "mağarada gömülü" anlamında "Abdullah Magaravi" (mağarada gömülü Tanrı kulu) denmiştir. Hac dönüsü Şam'a uğramış, orada bir bahçeyi sulamada kullanılan büyük dolabı görmüş, ondan esinlenerek "Dolabname" adlı şiirini yazmış. Bunların hepsi, ozana yakıştırılan, onu söylence ürünleriyle donatan dil ürünleridir, gerçek yaşamının saptanmasında etkin belge niteliği taşımaz. Yine kimi kaynaklara göre Mısır'a gitmeden Filibe, Yanbolu, Manastır, Edirne dolaylarında bulunmuş, düsüncelerini yaymaya çalışmıştır.

Yaşamı yeterince bilinmeyen Kaygusuz Abdal'ın düşüncelerini, adına düzenlenen "divan"ında toplanan şiirlerinin incelenmesinden çıkarmak, anlamak kolaydır. O, "abdallar" topluluğundandır, bir şiirinde söylediği gibi saçını, sakalını, bıyığını, kaşlarını kestirerek (car-darb) dolaşırmış. Bu işlem abdallık yoluna girmenin özelliklerinden biridir.

Kaygusuz Abdal'ın şiirlerinden anlaşıldığına göre çok iyi bir öğrenim görmüş, tasavvufu bütün ayrıntılarıyla öğrenmiş, özellikle İslam dini konusunda geniş bilgi edinmiştir. Onun Abdal Musa ile ilişkisini anlatan özgün bir öykü vardır: Alaiye Beyi'nin oğlu olan ozan avlanmayı çok severmiş. Günün birinde ava çıkınca bir geyikle karşılaşmış, yayını gerip geyiği oklamış. Sırtına ok saplanan geyik kaçmaya başlamış, Alaeddin Gaybi de geyiğin ardınca koşmuş. Geyik, sırtındaki okla Abdal Musa Tekkesi'ne sığınmış. Tekke'ye geyiğin ardınca giren ozan karşısında duran Abdal Musa'dan içeri giren geyiğin kendisine verilmesini istemiş. Abdal Musa ise koltuğunun altına saplanan oku çıkarıp göstererek "Oğul, attığın ok bu mu?" diyerek Kaygusuz'a gösterince ozan kendinden geçmiş, Abdal Musa'nın ayaklarına kapanarak ondan yardım dilemiş, böylece tekkeye girmiş, tarikata girmiş.

Bu duygulu, sevecen öykünün doğruluğu, yanlışlığı tartışılmaz, özünde ilkçağ Anadolu dinlerinden gelen, geyiğin Hititler'ce tanrısal bir varlık olduğunu bildiren bir söylence vardır. Onun

Bin batmandan olsa kazan
Ustager değil mi düzen
Hayranlık esince cana
Bengilik de gereğ olur

dörtlüğüne dayanılarak esrar içtiğini söyleyenler vardır. 14. yüzyıl Anadolu'sunda esrar içmek “abdallar” arasında cok yaygın bir tutkuydu. Ancak, Mevlana’nın kimi şiirlerinden, Şems-i Tebrizi’nin olduğu söylenen “Makalat”tan anlaşıldığına göre Mevleviler’de de esrar içimi yaygındı. Tasavvuf yolunu seçenlerin çoğunun esrara düşkünlüğü bilinmeyen bir olay değildir. Bu tutkunun nereden kaynaklandığını bilemiyoruz, ancak yaygın bir alışkanlığa dönüştüğü açıktır, yorum gerektirmez.

Urum Abdalları gelir dost deyu
Eğnimize aba, hırka, post deyu
Hastaları gelür derman isteyu,
Sağlar gelur şahım Abdal Musa’ya

dörtlüğüyle başlayan koşuğundan, inanca olarak Abdal Musa’ya kapılandığı, ondan el aldığı anlaşılmaktadır. Yukarda anlatılan geyik olayı da bu durumu kanıtlar niteliktedir. Baska bir koşuğunda bulunan

Ergene’nin köprüsü
Susuzluktan bunalmış,
Edirne minaresi
Eğilomış su içmeğe

dörtlüğüne dayanılarak Edirne yörelerini dolaştığı sonucu çıkarılmaktadır. Burada geçen “Edirne minaresi”nden anlaşıldığına göre, o dönemde Edirne ilinde önemli camiler vardı, üstelik bir akarsu kıyısındaydı. Kaygusuz Abdal, adının “Gaybi” olduğunu “Dolabname” adlı uzun şiirinde söyler:

Alai Gaybi bundan tekke kılmaz
Hak’ın fazlıdurur ancak dayağı
Sabır seccadesin altına almış
Tevekkülden kuşanmıştır kuşağı
Sözünü Kaygusuz arife söyle
ne bilsün şükkeri dana buzağı

Demek şiirlerinde tapşırması olan “Kaygusuz” ile özel adı olan “Gaybi”yi birlikte kullanmıştır. Onun “Sarayi” tapşırmasını kullandığı şiirleri de vardır. Bu değişik adları neden seçtiğini bilmiyoruz. Ününün, yaşadığı çağda bile, yaygınlığına karşın yaşamı konusunda yeterli bilginin bulunmayışını açıklamak kolay değildir. Kendisi de, şiirlerinde, doyurucu bilgi vermiyor. Onunla ilgili kaynaklarda da güvenilir nitelikte bilgi yoktur. Şiirlerinin incelenmesinden çok gezdiği, çok kimse tanıdığı anlaşılıyor, ancak bu da bir yorum olmaktan öteye geçemez. Bir yerde:

Kelebek buğday ekmiş
Manisa ovasına

derken Manisa ilini, başka bir yerde de, yine alaycı, güldürücü bir tutumla:

Kertenkele derilmis
Dile Kırım geçmeğe

gibi dizeler söylemesine bakarak bu yöreleri gezdigi sonucunu da çıkarabiliriz ama sonuç değişmez, yaşamının gerçeği yine karanlıkta kalır. Burada araştırıcıya düşen başlıca görev, bu ünlü ozanın ürünlerine dayanarak kişiliğini, dilini, başarı aşamalarını, düşüncelerini açıklamaktır.

Kaygusuz Abdal'in birkaç şiirinde kadından, birisinde açıkça karısından yakındığı görülür, buna dayanarak iyi bir evlilik geçirmediğini söyleyecek durumda değiliz; alaycı, yerici, güldürücü dili kimi konularda güvenilir bir yargıya varmayı engeller. Bektaşilik'te Hacı Bektaş Veli'ye yorulan bir olaydan (Kadıncık Ana'nın eşi değil de can yoldaşı olduğundan) onun evlenmediği sonucunu çıkarmak, yalnız (mücerred) yaşadığı yargısına varmak da pek tutarlı değildir. ... Yine şiirlerinde geçen yer adlarına, yöre özelliklerine dayanarak onun yaşamı süresince çok yer gezdiğini, gezdiği yerlerin doğal konumlarını, özelliklerini halkının beğenilerini, yemeklerini, giyim kuşamlarını yansıtan dizeler ilginçtir. Bu ozan şiirlerinde adları geçen yerleri gezmiş, görmüşse, doğayı seven, değişik bölge insanlarını tanımaktan, onlarla ilişki kurmaktan kıvanç duyan bir gezgin niteliği taşır. Eski yazınımızda, ozanlarla, yazarlarla, sanatçılarla, düşünürlerle ilgili olayları doğal ölçüler içinde anlatma geleneği doğmamıştır, bu nedenle üzerinde çalışılmak istenen kişiyi açık gerçeğiyle anlama olasılığı azdır. Bu konuları içeren "tezkire" adlı yasamöyküleri yapıtlarında insanın ayağı toprağa basmaz, hep yükseklerde, boşluklarda dolaştırılır. Buna bir de "vilayetname", "menakibname" gibi söylence nitelikli yapıtlar katarsak işin içinden çıkılmaz, gerçek olayın saptanması olanaksız duruma gelir. Yazar, yaşamını anlatmak istediği kişiyi, olduğu gibi değil de, düşlediği gibi anlatmayı sever, yaşanmamış bir olayı yaşanmış göstermekten kendini alamaz. Kaygusuz Abdal'ın durumu da az cok aynıdır; yaşanmış olayı yakalamak için elimizde güvenilir belge yoktur.

İsmet Zeki Eyüboğlu'nun Akygusuz Abdal adlı kitabından bir alıntı.